

МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ТА БІЛОРУСІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. – період найбільш драматичних років православно-католицьких відносин на Правобережній Україні та Білорусі. Після придушення польського Січневого повстання 1863–1864 рр. вплив Римо-католицької церкви (РКЦ) було послаблено репресіями. 130 чоловічих монастирів із 155 і 32 жіночих із 42 закрито, церковні маєтки конфісковано [3, с. 116].

На 1864 р. припадає масове приєднання католиків до православної церкви в Правобережній Україні. За офіційними даними, було приєднано близько 50 тис. осіб. Окрім опрацювання католиків відбувалося також нищення католицької спадщини особливо у 1870-х роках. Так, у с. Залісьцях Кам'янецькому повіту Подільської губернії місцевий православний священник Пилип Вишгородський вимагав знищення двох статуй католицьких святих, які стояли на дорогах. Своє бажання він пояснював благочинному таким чином: "... існування цих статуй – велика перепона на шляху знищення полонізму серед парафіян" [7, с. 116–117].

Політика російської влади на території білоруських губерній, або так званого Північно-Західного краю, також мала обмежувальний характер щодо діяльності РКЦ. Якщо на території Білорусі у 1803 р. існували 132 римо-католицьких монастирів, 1832 р. – 49, то у 1864 р. – 37 [5, с. 225]. Причини цього корінілись, як на Правобережній Україні, так і в Білорусі, у завданнях релігійної та національної політики Російської імперії у ХІХ ст. На думку російської дослідниці О. А. Ліценбергер, російська держава не визнавала повної свободи віросповідання і розцінювала її з погляду завдань національної політики [4, с. 36].

Після польського повстання 1863–1864 рр. у Білорусі посилилася практика відбирання храмів у Римо-католицької церкви, для подальшого обмеження її впливу. Протягом 1861–1901 рр. тут було відібрано 296 римо-католицьких храмів (у т. ч. 125 приходських костелів і 82 філіальні костели і каплиця); 207 з них було переобладнано у православні церкви. Наприкінці ХІХ ст. у білоруських губерніях костелів та каплиць налічувалося 466, римо-католицьких священників – 505 [1, с. 53, 46, 59].

Багато своїх вірян РКЦ втратила на Правобережній Україні та Білорусі у ХІХ ст. внаслідок переходу польської шляхти в православ'я задля збереження своїх титулів та земельних прав. Особливо значним вплив католицизму залишався на Гродненщині, де традиційно проживало багато поляків [8].

Отже, міжконфесійні відносини в Правобережній Україні та Білорусі у другій половині ХІХ ст. були складними, суперечливими, що було пов'язано з наслідками польського повстання 1863–1864 рр. та загальноімперською релігійною політикою. Обмежувальні заходи влади щодо діяльності католицьких ксьондзів набули значного поширення, оскільки саме в цих регіонах Російської імперії роль РКЦ у релігійному житті була традиційно великою, особливо для

поляків. Тому покласти край католицьким впливам тут не вдалося, незважаючи на низку заборон та репресій з боку влади.

Указ Миколи II від 17 квітня 1905 р. надавав право викладати Закон Божий рідною мовою віруючих: “признать, что во всякого рода учебных заведениях в случае преподавания в них закона Божия инославных христианских исповеданий таковое ведётся на природном языке учащих...” [9].

У Білорусі віленський римо-католицький єпископ Е. Ропп 22 квітня 1905 р. надіслав розпорядження деканам Віленської єпархії та викладачам Закону Божого навчальних закладів, щоб вони роз’яснювали учням-католикам, що їх природна мова – польська. Попечитель Віленського учбового округу надіслав єпископу лист, в якому просив відмінити розпорядження. Однак, циркуляром від 22 серпня 1905 р. єпископ Е. Ропп розпорядився: “ксьондзам-законовчителям залишити ті школи, де неможливо вести викладання польською мовою” [6, с. 70–74].

На початку ХХ ст. на Волині траплялися переходи католиків в православ’я. Зокрема, у рапортах православних священиків зазначалося, що приєднаними до православ’я були мешканка с. Кам’яний Брід Новоград-Волинського повіту – 17-річна Анна Кучинська (1912 р.) та жителька м. Дубно – 78-річна чешка Анна Тункль (1913 р.) [2, арк. 3-4]. За квітень 1913 р. визнали православ’я своїм віросповіданням 7 осіб с. Тростянець Луцького повіту [2, арк. 78].

Аналіз міжконфесійних відносин на Правобережній Україні та Білорусі на початку ХХ ст. дає підстави стверджувати, що Римо-католицька церква в зазначених регіонах виступала за збереження традицій католицизму й польського впливу.

Література:

1. Ганчар А.И. Римско-католический костел в Беларуси (1864 – 1905 гг.): монография / А.И. Ганчар. – Гродно: ГГАУ, 2008. – 276 с.
2. Державний архів Житомирської області. – Ф. 1. – Оп. 43. – Спр. 1083.
3. Жилюк С. І., Бойко Б. Є. Релігійна політика царизму на Волині (1793 – 1917 рр.) / С. І. Жилюк, Б. Є. Бойко. – Острог: Національний університет “Острозька академія”, 2010. – 228 с.
4. Лиценбергер О. А. Римско-католическая и Евангелическо-лютеранская церкви в России: сравнительный анализ взаимоотношений с государством и обществом (XVIII – начало XX в.): специальность 07.00.02 "Отечеств. история": автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра ист. наук / Лиценбергер Ольга Андреевна; [Сарат. гос. ун-т]. – Саратов, 2005. – 53 с.
5. Павшок А. В. Гродненский францисканский монастырь в начале XX века / А. В. Павшок // Гродненщина в историческом, экономическом и культурном развитии 1801 – 1921 гг. (к 210-летию образования Гродненской губернии): Материалы Международной научно-практической конференции (Гродно, 22-23 сентября 2011). – Гродно: ГрГУ им. Я. Купалы, 2012. – С. 225–228.
6. Павшок А. В. Проблемы языка преподавания Закона Божьего и языка богослужения в Римско-католической церкви в Беларуси в начале XX века / А.В. Павшок // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. История. – № 1. – 2011. – С. 70–74.

7. Хитровська Ю. Участь християнських конфесій у суспільно-політичному житті Правобережної України наприкінці XVIII – на початку XX століття / Ю. Хитровська. – К.: Вид-во Європейського університету, 2011. – 472 с.

8. Шабацик А. Русский край, чужая вера: этноконфессиональная политика империи в Литве и Белоруссии при Александре II / А. Шабацик // Беларускі гістарычны агляд. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belhistory.eu>.

9. Яноўская В. В. Моўнае пытанне ў Рымска-каталіцкім касцёле Беларусі (60-я гады XIX – пачатак XX ст.): славянская і літоўская гістарыяграфія / В. В. Яноўская // Российские и славянские исследования. – 2007. – Вып. 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rsijournal.net>.